

ANALIZA WYKORZYSTANIA FUNDUSZY STRUKTURALNYCH W WYBRANYCH GOSPODARSTWACH ROLNYCH

Urszula Malaga-Toboła

Katedra Inżynierii Rolniczej i Informatyki, Akademia Rolnicza w Krakowie

Streszczenie: Zanalizowano stan realizacji programów unijnych oraz wykorzystanie funduszy strukturalnych jakie zostały przyznane rolnikom w latach 2004-2006. Przedstawiono wysokość przyznanych kwot pieniężnych oraz zakres inwestycji przeprowadzonych przez rolników dzięki otrzymanej unijnej pomocy finansowej. Przedmiotem pracy było 30 gospodarstw powiatu nowosądeckiego, w których przeprowadzono badania w formie wywiadu kierowanego na temat wykorzystania funduszy strukturalnych oraz działań, z których one pochodziły. Dla celów analizy porównawczej gospodarstwa podzielono na trzy grupy obszarowe.

Słowa kluczowe: fundusze strukturalne, grupa obszarowa, działanie, przeznaczenie

Wprowadzenie

W latach przed integracją z Unią Europejską niska opłacalność produkcji rolniczej i trudności w zbyciu produktów wytworzonych w gospodarstwach rolnych powodowały nasilenie się zjawiska odlogowania i ugorowania gruntów rolnych. W 2004 r. zmniejszono areal odlogów i ugorów do 1,3 mln. ha, co w dużym stopniu związane było z realizacją w Polsce Wspólnej Polityki Rolnej [Rocznik Statystyczny 2005]. Uzyskanie dopłat bezpośrednich, uwarunkowane utrzymaniem ziemi w kulturze rolniczej oraz możliwość uzyskania środków z funduszy strukturalnych na rozwój gospodarstw spowodowało poprawę racjonalizacji gospodarki rolnej. Wsparcie Wspólnoty jest realizowane w formie wieloletnich programów przygotowanych zgodnie z wytycznymi i zasadami programów operacyjnych stosowanych w ramach polityki strukturalnej. Spójna polityka strukturalna rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa określa cele polityki krajowej wobec obszarów wiejskich i rolnictwa na lata 2000-2010. W latach 2000-2006 na fundusze strukturalne przeznaczono ok. 195 mld. euro. Wsparcie przysługiwało regionom, których PKB na mieszkańca wynosiło mniej niż 75% średniego PKB UE. System wdrażania funduszy strukturalnych jest inny w każdym państwie członkowskim. Rządy poszczególnych państw decydują każdorazowo o kształcie i wysokości pomocy. W dużej części są one zależne od istniejącego w danym państwie systemu administracji. W Polsce za wykorzystanie unijnych pieniędzy przez rolników odpowiada Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Na obszary wiejskie i rolnictwo w ramach realizacji polityk wspólnotowych w latach 2004-2006, z budżetu Unii Europejskiej trafiło do Polski ok. 2,4 mld. euro rocznie [Fundusze strukturalne 2007].

Cel i zakres pracy

Celem pracy była ocena stanu realizacji programów unijnych i skuteczności ich działania w gospodarstwach rolnych oraz wskazanie, które z podejmowanych interwencji były najbardziej efektywne i skuteczne.

Zakres pracy obejmował badania w formie wywiadu kierowanego, przeprowadzone w 30 gospodarstwach rolnych położonych na terenie powiatu nowosądeckiego. Dane na temat tych gospodarstw uzyskano również z wniosków udostępnionych przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Nawojowej. Zebrane informacje pozwoliły określić, w jakim stopniu i jakie działania zostały zrealizowane w badanym regionie. Badane gospodarstwa podzielono na trzy grupy obszarowe tj. do 5 ha, od 5-10 ha i pow. 10 ha.

Charakterystyka badanych gospodarstw

Średnia powierzchnia użytków rolnych w badanych gospodarstwach wynosiła 8,30 ha z czego 72,0% stanowiły grunty orne, 17,0% użytki zielone a 11,0% sady i plantacje wieloletnie (tab. 1). Najmniejsze gospodarstwo prowadziło swoją działalność na powierzchni 3,90 ha, a największe posiadało 16,20 ha użytków rolnych. Obsada inwentarza żywego wahała się od 27 do 88 sztuk fizycznych, co średnio dawało 0,52 SD·ha⁻¹UR.

Tabela 1. Charakterystyka badanych gospodarstw
Table 1. Specification of selected farms

Wyszczególnienie	Jednostka	Średnio	Grupy obszarowe		
			do 5,00 ha (I)	od 5,01 do 10,00 ha (II)	pow. 10,01 ha (III)
Użytki rolne	ha	8,30	4,20	6,40	14,39
Grunty orne	ha	7,12	2,53	4,43	9,42
	%	72,0	60,4	69,2	65,2
Użytki zielone	ha	1,80	1,13	1,33	2,92
	%	17,0	26,6	20,8	20,6
Sady i plantacje wieloletnie	ha	0,70	0,54	0,64	2,05
	%	11,0	13,0	10,0	14,2
Obsada inwentarza żywego	[SD·ha ⁻¹ UR]	0,52	0,37	0,56	0,78

Źródło: obliczenia własne autora

Struktura użytkowania ziemi w poszczególnych grupach obszarowych kształtowała się na podobnym poziomie, zaś obsada inwentarza żywego rosła wraz z powierzchnią gospodarstw. Według wyników badań ankietowanych głównym źródłem przychodów gospodarstw była produkcja zwierzęca tj. mleko, i trzoda. Jedynie dwa gospodarstwa utrzymywały się ze sprzedaży owoców (jabłek i śliw), zaś w dwóch obiektach dochody przynosiła agroturystyka.

Wyniki badań

Wśród rolników, którzy zdecydowali się na kupno ciągnika lub kombajnu zamiarem ich była mechanizacja gospodarstwa rolnego poprzez lepsze wyposażenie techniczne gospodarstwa. W powiecie nowosądeckim rolnicy wnioskowali o wsparcie na zakup ciągników i maszyn rolniczych w wysokości średnio ok. 60 tys. zł (tab. 2).

Tabela 2. Zakres inwestycji w badanych gospodarstwach

Table 2. Scope of investments in selected farms

Inwestycje				Uwagi
Zakres	Liczba gospodarstw	%	Średnia kwota	
Ciągniki i maszyny	9	30	60000	Spółród 7 ciągników: - 3 ciągniki z maszynami rolniczymi - 4 same ciągniki bez maszyn - 2 kombajny (1 zbożowy i 1 ziemniaczany)
Inne	1	3	40000	1- założenie sadu i ogrodzenie plantacji
	2	7	1250	2 – renty strukturalne
	6	20	35000	6 – przygotowanie ścian i podłóg w pomieszczeniach do doju oraz w pomieszczeniach do przechowywania mleka
	3	10	8433	3- gospodarstwo ekologiczne
	2	7	10000	2 – wyposażenie w schładzalnik do mleka
	1	3	7500	1 – zalesianie gruntów
	2	7	56500	2 – rozpoczęcie działalności - agroturystyka
	3	10	4233	3– wyposażenie gospodarstwa rolnego w płytę gnojową
	1	3	60000	1 – zakup stada podstawowego

Źródło: obliczenia własne autora

Producenci rolni produkujący w gospodarstwie mleko surowe przeznaczone do spożycia oraz do produkcji przetworów mlecznych skorzystali z możliwości przygotowania ścian i podłóg w pomieszczeniach do doju oraz przechowywania mleka. Ułatwiło to im znacznie czyszczenie i odpływ cieczy oraz usuwanie zanieczyszczeń z tych pomieszczeń. W powiecie nowosądeckim rolnicy średnio starali się o dofinansowanie od 1 stanowiska udojowego do 8 w kwocie od 7 000 zł. do 35 000. zł. Dodatkowo korzystali również z wyposażenia swojego gospodarstwa w dojarę w kwocie 6 000 zł. oraz schładzalnik o pojemności do 200 litrów w kwocie 8 000 zł i od 200 do 400 litrów w kwocie 12 000 zł. Na terenach gdzie występowała ziemia o niekorzystnych warunkach gospodarowania, uprawa roślin nie miała większego sensu, ze względu na uzyskiwany minimalny plon. Zatem rolnicy skorzystali tam z programu „zalesianie gruntów rolnych”. Była to bardzo ważna forma pomocy rolnikom, którzy nie posiadając żyznych gruntów rolnych mogli czerpać korzyści z użytkowanej przez nich ziemi. W jednym z badanych przypadków rolnik posiadał pole na glebach średniej klasy bonitacyjnej określonej jako IV. Leśnik zaplanował obsadzenie terenu

w następujący sposób: 20% jodła, 10% świerk, 30% modrzew, 30% buk i 10% inne gatunki liściaste. Między 2 a 20 rokiem producent ten będzie otrzymywał premię pielęgnacyjną zalesieniową. Jednak barierą wśród rolników, którzy również chcieli skorzystać z tego programu, była konieczność ujęcia zalesień w planie zagospodarowania przestrzennego gminy. Dlatego też nie wszyscy zainteresowani mogli skorzystać z tej formy pomocy.

Wśród starszych rolników spora część skorzystała z możliwości przejścia na wcześniejszą emeryturę. Po przekazaniu gospodarstw dzieciom standard ich życia znacznie się poprawił, a co ważniejsze otrzymywanie stałych środków pieniężnych w postaci emerytury oraz dysponowanie wolnym czasem uczyniło ich niezależnymi i pozwoliło na zrealizowanie osobistych planów. Młodzi wykształceni rolnicy po przejęciu ziemi również starali się o wsparcie finansowe swoich gospodarstw, co pozwoliło im na modernizację objętego przez nich gospodarstwa. W latach 2004–2006 premia 50000 zł. dla młodych rolników była najpopularniejszym działaniem na nowosądeckim. Tak duże zainteresowanie tym programem świadczyć może o przełamaniu pesymistycznych postaw wśród części środowiska wiejskiego. W powiecie nowosądeckim bardzo dużym zainteresowaniem cieszył się również program „Wsparcie przedsięwzięć rolno-środowiskowych”. Niemal wyłącznie finansowano przedsięwzięcia, mające na celu uzyskanie statusu gospodarstwa ekologicznego. Rolnictwo ekologiczne jest sposobem gospodarowania, w którym wykorzystuje się walory przyrody, zapewnia trwałą żyzność gleby oraz zdrowotność roślin i zwierząt. Dzięki wykluczeniu nawozów sztucznych, rolnictwo to nie powoduje zanieczyszczenia gleby i wód gruntowych, wytwarza żywność wysokiej jakości cenioną przez konsumenta [Woś 1995]. Najważniejszym czynnikiem, zachęcającym rolników do produkcji ekologicznej są dotacje. Pieniądze kierowane są dla rolników, którzy działają na rzecz ochrony środowiska (wód gruntowych, gleby, zwierząt i konsumentów). Należy również podkreślić fakt, że wsparcie to jest szczególnie ważne dla rolników powiatu nowosądeckiego ze względu na to, że ponad połowa gospodarstw leży na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania – tereny górskie. W dwóch badanych gospodarstwach, ukierunkowanych na produkcję ekologiczną właściciele zauważyli konkretne korzyści ekonomiczno-społeczne. Gospodarze sprzedają swoje wyroby bezpośrednio z gospodarstwa oraz zaopatrują sklepy ze zdrową żywnością. Zapotrzebowanie na żywność ekologiczną jest coraz bardziej widocznym zjawiskiem wśród konsumentów, a rolnicy korzystający z obecnych zmian w polityce Unii Europejskiej mają szansę zachowania naturalnego krajobrazu w Polsce.

Sporym zainteresowaniem cieszyła się możliwość wyposażenia gospodarstw w płyty obornikowe oraz zbiorniki na gnojówkę i gnojowicę. Sposób składowania odchodów zwierzęcych od lat jest przyczyną zagrożenia dla środowiska naturalnego, które wynika przede wszystkim z braku szczelnych płyt i zbiorników w większości gospodarstw zajmujących się produkcją zwierzęcą. Składowanie obornika bezpośrednio na ziemi powoduje przedstawianie się wraz z wodą gnojową szkodliwych substancji do wód gruntowych, co zagraża środowisku [Falencka 1991]. Brak środków, brak dofinansowania publicznego oraz trudna sytuacja w rolnictwie powodowały, że tego typu inwestycje były dawniej niemożliwe do przeprowadzenia. Wśród badanych gospodarstw w 3 obiektach zajmujących się chowem trzody chlewnej rolnicy skorzystali z dofinansowania do budowy płyty obornikowej. Była to pomoc z programu „Dostosowanie do standardów UE.” Koszty budowy wyniosły średnio 4233 zł.

Z kolei 2 z badanych gospodarstw, znajdujące się w otulinie Popradzkiego Parku Krajobrazowego, skorzystały z programu „różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa”. Wykorzystując walory przyrodnicze nowosądeckich rolnicy przekształcili swoje gospodarstwa rolne na agroturystyczne. Pomoc jaką uzyskali z Unii Europejskiej wyniosła średnio 56500 zł. Została ona wykorzystana na zagospodarowania ogrodu i wyremontowanie pokoi. Dzięki zainicjowaniu takiej działalności 3 - krotnie zwiększyły się dochody prowadzących ją rolników oraz zwiększyła się opłacalność usług w gospodarstwie. Ponadto promują pozytywny wizerunek wsi i rolnictwa w społeczeństwie i sprzyjają zachowaniu zasobów przyrodniczych obszarów wiejskich.

Tabela 3. Liczba gospodarstw wg grup obszarowych ze wzg. na przeznaczenie
Table 3. Number of farms according to chosen area groups and designation of funds

Przeznaczenie	Średnio	Grupy obszarowe		
		do 5,00ha I	5,01– 10,00ha II	pow. 10,01ha III
Ekologia	3	1	2	0
Agroturystyka	2	1	1	0
Płyta obornikowa	3	1	2	0
Modernizacja	17	4	10	3
Zalesienie	1	0	1	0
Renta	2	0	2	0
Zakup stada	1	0	1	0
Założenie sadu	1	0	0	1

Źródło: badania własne

Najwięcej, bo 17 wniosków zostało złożonych na modernizację gospodarstwa, z czego prawie 60% pochodziło z gospodarstw o najmniejszej powierzchni (tab. 3). Na ekologii i budowę płyty obornikowej złożono po 3 wnioski, z czego po 2 były z gospodarstw o powierzchni od 5,01 do 10,00 ha, zaś po 1 z gospodarstw o areale do 5,00 ha. Z kolei o dotacje na agroturystykę oraz rentę strukturalną starało się po 2 rolników posiadających gospodarstwa należące do II grupy obszarowej. Natomiast na założenie sadu złożono 1 wniosek z grupy gospodarstw o największej powierzchni.

Spośród wszystkich badanych gospodarstw największą pomoc finansową średnio w wysokości 87000 zł otrzymały gospodarstwa największe obszarowo z przeznaczeniem na ich modernizację (tab. 4).

Natomiast w grupie gospodarstw najmniejszych największą pomoc, wynoszącą 45000 zł. otrzymał rolnik starający się o założenie gospodarstwa agroturystycznego zaś najmniejszą, wynoszącą 3200 zł - budujący płytę obornikową. Również i w II grupie obszarowej największą kwotę pieniędzy uzyskał rolnik ubiegający się o założenie gospodarstwa agroturystycznego. Wynosiła ona 68000 zł. Zatem w I i II grupie obszarowej najwyższe dotacje otrzymały gospodarstwa przekształcające się na agroturystyczne, natomiast najniższe rolnicy wyposażający gospodarstwa w płytę gnojową oraz pobierający renty strukturalne.

Tabela 4. Wysokość przyznawanych środków w grupach obszarowych [zł]
Table 4. Amounts of granted means within area groups

Przeznaczenie	Średnio	Grupy obszarowe		
		do 5,00ha I	5,01– 10,00ha II	pow. 10,01ha III
Ekologia	8433	5500	13500	0
Agroturystyka	56500	45000	68000	0
Płyta obornikowa	4233	3200	4750	0
Modernizacja	64375	22750	50700	87000
Zalesienie	7500	0	7500	0
Renta	1250	0	1250	0
Zakup stada	60000	0	60000	0
Założenie sadu	40000	0	0	40000

Źródło: obliczenia własne autora

Spośród Sektorowego Programu Operacyjnego (SPO) największym powodzeniem cieszyły się działania 1.1. „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” (1.1 SPO), zaś spośród Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) działanie 6 - „Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE” (6 PROW). Skorzystało z nich odpowiednio: 10 i 8 gospodarstw, w tym wszystkie 4 obiekty największe obszarowo. Jednocześnie w każdej wyszczególnionej grupie obszarowej najwyższa przyznana kwota pochodziła właśnie z działania 1.1. SPO (tab. 5).

Tabela 5. Wielkość pomocy a działanie w poszczególnych grupach obszarowych [zł]
Table 5. Magnitude of support vs. activities in each area group [PLN]

Działanie	Średnio	Grupy obszarowe		
		do 5,00ha I	5,01– 10,00ha II	pow. 10,01ha III
1 PROW	1250	0	1250	0
4 PROW (S02)	8433	5500	9900	0
5 PROW	7500	0	7500	0
6 PROW	29866	13100	23500	53000
1.1 SPO	78200	58000	79333	82666
1.2 SPO	50000	50000	50000	0
2.4SPO	56500	45000	68000	0

Źródło: obliczenia własne autora

Z kolei najniższa kwota, wynosząca 5500 zł, w gospodarstwach najmniejszych obszarowo, została przyznana z działania 4PROW, mającego na celu wspieranie przedsięwzięć rolno-środowiskowych i poprawę dobrostanu zwierząt. Natomiast w II grupie obszarowej najniższą dotację otrzymali rolnicy z działania 1PROW i 5PROW, czyli z przeznaczeniem na renty strukturalne oraz na zalesianie gruntów rolnych.

Podsumowanie

Analizując uzyskane wyniki można stwierdzić że w latach 2004 – 2006 na wsparcie dla rolnictwa i jego otoczenia oraz na rozwój obszarów wiejskich rolnicy z powiatu nowosądeckiego skorzystali z większości działań PROW i SPO. W niektórych działaniach wysokość oczekiwanego wsparcia, wyrażona w złożonych do ARiMR w Nawojowej wnioskach przekroczyła limity środków jakimi dysponowano na lata 2004 – 2006.

Spośród wszystkich form pomocy unijnej największym zainteresowaniem wśród ankietowanych rolników cieszyło się działanie 1.1 SPO „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” oraz 6 PROW „Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE”, z których skorzystało odpowiednio: 10 i 8 z 30 badanych gospodarstw. Średnia przyznana kwota na te działania to 78200 oraz 29866 zł. Rolnicy przyznane pieniądze najczęściej lokowali modernizując swoje gospodarstwa, głównie poprzez zakup ciągnika i maszyn oraz poprzez remont bądź przystosowanie pomieszczeń do doju.

Bibliografia

Falencka-Jabłońska M. 1991. Zagrożenie środowiska przyrodniczego w Polsce a rolnictwo i gospodarka żywnościowa. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Warszawa. ISBN: 83-85426-06-X.

Woś A. 1995. Ekonomia odnawialnych zasobów naturalnych. PWN. Warszawa. s. 178-203.

Rocznik Statystyczny. 2005. Rok LXV. Warszawa. s. 458.

Fundusze strukturalne. [online]. Warszawa. 2007. [dostęp 06.08.2007]. Dostępny w Internecie: <http://www.funduszestrukturalne.gov.pl>

ANALYSIS OF STRUCTURAL FUND USES IN SELECTED AGRICULTURAL FARMS

Summary. The paper analyzed a status of the Union programs implementation and use of structural funds granted to farmers in years 2004 to 2006. It listed the granted monetary funds as well as investments initiated by the farmers as a result of the European Union financial support. A number of 30 farms located in Nowy Sącz County were selected for the project, and researched by conducting directed interviews on use of structural funds and related activities. In order to conduct comparative analysis these farms were divided into three groups according to locations.

Key words: structural funds, area group, activity, designation

Adres do korespondencji:

Urszula Malaga-Toboła; e-mail: malaga@tier.ar.krakow.pl
Katedra Inżynierii Rolniczej i Informatyki
Akademia Rolnicza w Krakowie
ul. Balicka 116B
30-149 Kraków